

La dinàmica de les desigualtats

Entrevista a Thomas Piketty

Alice Béja
Marc-Olivier Padis
Thomas Piketty

ESPRIT: *El seu llibre, El capital al segle XXI, sintetitza un programa de recerca impressionant, basat en la llarga durada i el comparatisme. Els resultats per a diferents països (per exemple, quant a la reproducció del patrimoni o les estratègies de lluita contra les desigualtats) presenten una uniformitat sorprenent i posen en qüestió alhora la teoria de la «convergència» i una idea molt estesa segons la qual les desigualtats tendeixen a recular. ¿Com es pot explicar aquesta concordança relativa dels resultats (és a dir, l'esborrament relatiu de les especificitats nacionals)? ¿Quin valor predictiu, de cara al futur, poden tenir aquests resultats obtinguts en el llarg termini?*

THOMAS PIKETTY: Aquest llibre proposa un esquema interpretatiu de conjunt per a dades que han estat recollides per tot un equip. En aquest aspecte és molt diferent dels meus treballs anteriors, i particular-

ment del llibre que vaig publicar el 2001 sobre les rendes altes a França.¹ Tracta d'una vintena de països, en comptes d'un de sol, d'un període de més de dos segles i no d'un sol segle, i s'ocupa també dels patrimonis i no només de les rendes. El que fa interessants els patrimonis és que permeten una perspectiva més àmplia. L'impost sobre la renda es va introduir en la major part dels països occidentals només cap a començament del segle XX i això fa impossible recular en el temps i posar així en perspectiva les dues guerres mundials. Però si desplaçem el focus de la renda al patrimoni, es fa possible canviar la problemàtica tot ampliant l'esquema temporal, reculant fins a la revolució industrial i això ens permet estudiar les dinàmiques que funcionaven al segle XIX. Certament, aquesta ampliació del camp hauria estat impossible sense el concurs de totes les persones amb les quals he treballat.

Pel que fa a les similituds entre països, cal cercar-les en les dades i traure-les a la llum. Jo he tractat de fer-ho sense oblidar tanmateix les històries nacionals del patrimoni. Per exemple, el paper que tingué el capital derivat del comerç d'esclaus als Estats Units, el model del capitalisme renà

Aquesta entrevista amb l'economista Thomas Piketty (autor d'*El capital al segle XXI*) fou publicada originalment a la revista *Esprit* (11/2013) i inclosa posteriorment a Eurozine. Agraïm a *Esprit* i a Eurozine (www.eurozine.com) el permís per reproduir-la en traducció catalana.

© Thomas Piketty, Alice Béja, Marc-Olivier Padis / *Esprit*
© Eurozine

a Alemanya o la importància del deute públic al Regne Unit durant el segle XIX, que engreixà els patrimonis privats bo i creant rendistes del deute que s'afegien als rendistes de la terra. A França la situació no era la mateixa, perquè el deute fou liquidat diverses vegades i les nacionalitzacions hi han tingut un paper central. Per consegüent, hi ha especificitats considerables i una història cultural que marca la diferència en cadascun dels països.

La relació d'un país amb les seues desigualtats depèn també de la manera com es percep a si mateix en relació amb els altres. Estats Units, per exemple, ha justificat sovint la seua relació amb les desigualtats en oposició o mirant-se a l'espill de la situació europea, tant si considerava Europa com la terra dels privilegis –cosa que els va menar a inventar-se la fiscalitat confiscatòria sobre les rendes molt altes a començament del segle XX, precisament per no assemblar-se a la vella Europa, percebuda llavors com hiperdesigual–, com si, al contrari, denunciava l'Europa col·lectivista i igualitarista –com ha estat el cas els darrers decennis. Cadascú considera el seu model com l'intrínsecament més just. No voldria, però, caure en un determinisme econòmic absolut, en què no crec, si insistesc en lleis universals, com ara la relació entre la taxa de creixement i el rendiment del capital.

Tanmateix, no s'hi poden negar les semblances. Així, al segle XX els països europeus tingueren l'experiència comuna de les dues guerres. La dinàmica de les desigualtats hi va prendre una forma semblant: augmentaren ràpidament fins a la Primera Guerra Mundial, amb una concentració enorme dels patrimonis, després es reduïren progressivament amb el nou repartiment de cartes derivat dels conflictes, la descolonit-

zació i la construcció de l'Estat del benestar. Però d'ençà de la dècada de 1980 han tornat a augmentar.

Tot i que les destruccions materials de la guerra no van atènyer la mateixa proporció en tots els països, el xoc polític o el pes del finançament de la contesa tingueren a la fi el mateix efecte sobre les economies. És el cas del Regne Unit, per exemple, que va patir menys destruccions que França o Alemanya, però que tanmateix va eixir de la guerra mundial amb uns patrimonis privats extremament afeblits. Aquesta fou la situació que va menar, durant els Trenta Gloriosos, a la il·lusió segons la qual hauríem passat a una nova fase del capitalisme, a un capitalisme sense capital, d'alguna manera, o potser sense capitalistes. Ara bé, no es tractava d'una superació estructural del capitalisme, sinó, almenys en part, d'una fase transitòria, d'una reconstrucció. El retorn del patrimoni s'ha acabat fent efectiu, tot i que de manera progressiva, i és ara, al començament del segle XXI que trobem de nou el mateix nivell de patrimoni que en la *Belle Époque*, és a dir, l'equivalent a sis anys de renda nacional, si fa no fa, enfront dels dos anys que hom registrava a la dècada de 1950.

També en aquest aspecte persisteixen les diferències nacionals. A Alemanya, per exemple, la taxa de valorització del capital és menor que a França, entre altres coses perquè els accionistes, en el model renà, comparteixen la propietat de les empreses amb els assalariats. Malgrat les diferències nacionals, hi ha grans tendències globals, particularment el fet que la taxa de creixement és inferior al rendiment del capital i, en conseqüència, que les desigualtats augmenten en comptes de reduir-se.

La tesi de la convergència, que postula una reducció mecànica de les desigualtats

a mesura que el capitalisme es desenvolupa, té fonaments teòrics i empírics molt febles. Es basa en gran part en una hipòtesi formulada per Simon Kuznets, qui als anys 1950 va constatar una compressió de les distàncies entre rendes als Estats Units entre 1910 i 1940. Els economistes tenien voluntat de creure en aquests resultats optimistes i per això en van fer una llei. La compressió de les desigualtats es devia, en bona part, a les guerres mundials, però la gent es va posar a somiar que hi havia un mecanisme teòric universal que menava a l'harmonia. Tot plegat es deu també al fet que, en realitat, hi ha molt poca recerca històrica sobre les desigualtats, entre altres raons per la divisió disciplinària entre història i economia.

Jo he volgut donar una visió equilibrada de les forces en joc. Sí, certament, hi ha forces de convergència; la més cridanera és la difusió del coneixement. A hores d'ara els nivells de producció per habitant són molt propers entre els diferents països del món, en tot cas entre els que han superat ja la fase de recuperació (Europa, els Estats Units, el Japó). El nivell de renda anual per habitant està al voltant de 30.000 euros en tots aquests països. Les diferències són mínimes, tot i les fortes variacions en els models socials nacionals i els nivells de deducció obligatòria (retencions fiscals i càrregues socials). No es pot descartar que aquest procés de convergència continue encara, incloent-hi també els països emergents.

Però al mateix temps hi ha forces poderoses de divergència a l'interior d'aquests països i a escala mundial, si ens fixem en la dinàmica dels patrimonis: en un món de creixement feble, el fet que la taxa de rendiment del capital siga superior a la taxa de creixement tendeix mecànicament, en efecte, a fer augmentar les desigualtats patrimonials.

Així doncs, ¿només els xocs externs (com ara les guerres) poden limitar aquesta acumulació?

El creixement permet equilibrar el procés de concentració. Però un creixement feble només permet equilibrar-lo feblement. Tant Marx com els liberals s'equivoquen pel que fa al creixement: Marx no el té en compte; els liberals li atribueixen la capacitat de resoldre tots els problemes.

En Marx el creixement es deu només a l'acumulació de capital, no hi ha creixement autònom de la productivitat. La contradicció lògica del capitalisme identificada per Marx és que la ràtio capital/renda augmentarà a l'infinit. El rendiment del capital, per consegüent, es reduirà al capdavant a zero. El sistema capitalista és intrínsecament inestable i tendeix naturalment a la revolució.

El que jo faig veure a la llum de l'experiència del segle XX és que aquest esquema és massa fosc en termes econòmics (i massa mecànic en les seues conclusions polítiques). L'augment de la productivitat i el creixement de la població permeten equilibrar la fórmula de Marx i evitar la davallada tendencial dels rendiments. Però aquest punt d'equilibri es pot assolir amb un nivell d'acumulació i de concentració de la riquesa molt elevat, i per tant incompatible amb els nostres valors democràtics. No hi ha res en la teoria econòmica que pugui garantir que el nivell de desigualtats en el punt d'equilibri siga acceptable. I tampoc no hi ha cap garantia de la presència de mecanismes d'estabilització automàtica que puguin conduir a un equilibri general.

Alguns han defensat, per exemple, que la taxa de rendiment del capital es reduiria «naturalment» fins arribar a situar-se al nivell de la taxa de creixement. Però històricament això no se sosté. Durant la major part de la història de la humanitat la taxa

de creixement ha estat nul·la, i en canvi sí que ha hi ha hagut una taxa de rendiment dels actius –habitualment un rendiment mitjà del 4 o 5 per cent en el cas de la renda de la terra. Era fins i tot el fonament de la societat, perquè permetia que un grup de persones –els nobles, els rendistes– visqueren d'aquesta rendibilitat. La taxa de rendiment del capital és en el llarg període superior a la taxa de creixement, i això no planteja cap problema lògic. Ara bé, ¿es pot acceptar la reproducció i l'augment de les desigualtats que se'n deriven en un context democràtic?

Al segle XX s'ha volgut creure que les forces de la racionalitat econòmica condueixen naturalment a l'eliminació de la renda i a l'harmonia natural. Es veu fins i tot en l'evolució del llenguatge. Avui la *renda* s'associa sistemàticament al *monopoli*. Quan se li demana a Mario Draghi, president del Banc Central Europeu, què cal fer per salvar Europa, respon que el que s'ha de fer és combatre les rendes, i fa referència als sectors protegits (com ara els taxis, les farmàcies, etc.). Com si la mera concurrència pogués bandejar la renda. El fet que el rendiment del capital siga superior a la taxa de creixement no té res a veure amb una situació de monopoli i no es pot resoldre amb més concurrència. Al contrari, com més pur i competitiu és el mercat de capital, més gran serà la distància entre el rendiment del capital i la taxa de creixement. El resultat final és la separació entre propietari i mànager. En aquest sentit, el fi últim de la racionalitat del mercat va en contra de la racionalitat meritocràtica. L'objectiu de les institucions del mercat no és produir justícia social o enfortir els valors democràtics. El sistema de preus no coneix límits ni moral. Hi ha coses que el

mercado no pot fer –tot i que és una eina indispensable– i per a les quals necessitem institucions específiques.

S'ha pensat massa sovint que n'hi ha prou amb les forces naturals de la concurrència i el creixement per a reconduir permanentment les posicions individuals. Tanmateix, al llarg del segle XX han estat sobretot les guerres les que han fet taula rasa del passat i han tornat a repartir les cartes. La concurrència en si mateixa no garanteix una harmonia social i democràtica.

Al seu llibre reafirma la importància de la història econòmica, la qual cosa vol dir una col·laboració entre l'economia i les altres ciències socials. ¿Com pot la recerca alliberar-se de la dominació de la teoria econòmica matemàtica per dur a terme aquesta transformació?

Em considere més aviat un investigador en ciències socials que no un economista. Quan s'estudien qüestions com ara la distribució de la riquesa, les fronteres entre les disciplines són molt fluïdes, i s'hi imposa la necessitat de creuar enfocaments. Els anys que vaig passar als Estats Units, després de fer la tesi, em va impressionar la suficiència que mostraven els economistes a les universitats. Estaven convençuts que tenien mètodes molt més científics que els seus col·legues de les ciències dites *toves* (sociologia, història, antropologia, etc.). Ara bé, la seua «ciència» era tot sovint molt ideològica. Després de la caiguda del mur de Berlín, els economistes tingueren un gran paper, als Estats Units i al món en general, en la idealització del mercat.

Malgrat la meua formació científica, sempre m'he sentit atret per la història. De bon començament, d'altra banda, vaig tractar d'aplegar dades sobre l'evolució històrica de la repartició de la riquesa, perquè

n'hi havia ben poca cosa. Contràriament al que se sent dir de vegades, les dades històriques existeixen. Cal, però, prendre's el temps necessari per aplegar-les, anar als arxius del Ministeri d'Hisenda o als arxius notarial, per exemple.

No tinc res contra la teoria, però ha de ser parsimoniosa. Cal poca teoria per explicar molts fets. Tanmateix, la major part del temps els economistes fan a l'inrevés: cobreixen l'expedient amb teoremes, de manera que es creen una il·lusió de científicitat, quan el cas és que la seua base factual és extremament fràgil.

D'altra banda, al seu llibre poua reiteradament de la literatura, particularment per plantejar la qüestió de la visibilitat o la invisibilitat de les desigualtats. Tant en Balzac com en Jane Austen sovintegen els personatges que són rendistes i s'expliquen clarament les rendes de què frueixen. Els lectors de l'època sabien a què responien aquestes rendes, hi havia punts de referència comuns. Amb els grans terrabastalls del segle XX, aquests ordres de magnitud s'han perdut. En la literatura francesa contemporània ja no apareix la condició econòmica dels personatges. ¿No existeix avui, per ventura, una mena d'invisibilitat de les desigualtats, que explicaria que siguin socialment acceptables?

El llibre parteix de la preocupació que a poc a poc les estructures socials es transformen irremeiablement sense adonar-nos-en. Les evolucions en curs no són intel·ligibles i el risc molt real és de trobar-se un dia amb una societat encara més desigual que la del segle XIX, perquè combinaria la dimensió arbitrària de les desigualtats patrimonials amb un discurs meritocràtic que fa responsables els «perdedors» de la seua

situació (perquè serien poc productius, per exemple).

La possibilitat de la representació literària d'aquestes desigualtats ha minvat, entre altres coses, per la fi de les referències monetàries. Al segle XIX la inflació era nul·la i aquestes referències estaven gravades en la pedra. Qualsevol lector comprenia de seguida què volien dir els imports monetaris que apareixien en Balzac o Austen. La gran inflació del segle XX i el creixement han esborrat les referències. Les xifres envelleixen aviat i avui es fa difícil fins i tot establir correlacions entre un salari dels anys de 1990 i el nivell de vida o la capacitat adquisitiva.

En termes més generals, la fe col·lectiva en el progrés indefinit i la idea que hem assolit un grau d'igualtat i d'harmonia social sense parió en relació al món del segle XIX, fa que hi haja un refús a representar-se un món tan desigual com el del segle XIX. És clar, no hi hem arribat, a això, i no vull caure en el catastrofisme. Però si es donen determinades condicions, podria arribar-hi. El problema és que no es volen veure les evolucions en curs. A tall d'exemple, els organismes oficials d'estadística es neguen a fer públiques les rendes més altes; generalment no van més enllà del 90è centil, oficialment per no atiar el populisme, l'enveja... Amb aquesta lògica, el 1788 podria haver-hi aparegut un informe que digués que tot anava bé perquè l'aristocràcia només representava l'1 o el 2 per cent de la població. Però en un país com França, l'1 per cent de la població vol dir 500.000 persones (si es considera que França té 50 milions d'adults). Míg milió de persones... això té pes, això estructura una societat. L'objectiu no és d'atiar la gelosia, les distincions socials no plantegen problemes quan són útils per a tots. Això

ho diu l'article 1 de la Declaració dels drets de l'home i del ciutadà del 1789 –«Les distincions socials només poden basar-se en la utilitat comuna». Però cal regular-les perquè acaben atacant el bé comú.

Hom pot constatar una veritable dimissió entre els investigadors i les institucions públiques, que no descriuen les desigualtats tal com són realment. D'aquesta manera deixen camp lliure a revistes com *Forbes* i els seus rànquings dels personatges més rics o a productes com ara els Global Wealth Reports dels gran bancs, que juguen a fer de «productors de coneixements». Ara bé, les seues dades no es basen en mètodes clars, i els resultats són generalment un discurs ideològic, un cant de lloança a l'emprenedor i a la riquesa basada en el mèrit. El simple fet de concentrar-se en les cinc-centes persones més riques del món, o ni que siga de França, ja és una manera de despolititzar la qüestió de les desigualtats. Això inclou tan poca gent que no és significatiu. Fa la impressió que es mostren desigualtats extremes, però en realitat s'hi ofereix una visió mitigada.

Cal, ben al contrari, pensar les desigualtats amb més amplitud. Si ens fixem, per exemple, en els patrimonis superiors a 10 milions d'euros, i no en els superiors a 100.000 euros, comprovarem que la proporció que representen sobre la riquesa total és molt significativa. És molt convenient, doncs, comptar amb mitjans adients per a representar les desigualtats. El moviment del 99% als Estats Units era una manera d'atansar-s'hi. Agafar l'1% més ric permet comparar societats diferents que, altrament, no són comparables. Parlar d'«alts executius» o de «rendistes» pot semblar més escaient, però aquestes denominacions són molt específiques en termes històrics.

Sovint hom redueix les desigualtats a una «guerra entre generacions» en la qual, per simplificar, els joves no tindrien accés al patrimoni, que resta en mans de les persones grans. ¿Per què no trobeu convincent aquesta teoria generacional?

Durant els Trenta Gloriosos aparegueren dues grans il·lusions relacionades amb les desigualtats. La primera n'és la guerra entre generacions segons la qual, amb la prolongació de l'esperança de vida, el patrimoni esdevé una manera de transferir la renda del treball a la jubilació. Quan un és jove, és pobre i acumula renda que consumirà amb la jubilació. Aquesta perspectiva dóna una visió mitigada de les desigualtats patrimonials perquè dóna a entendre que tothom serà, en el moment que toca, pobre i ric. Es tracta, doncs, de desigualtats legítimes, però això no explica en realitat més que una part molt petita de l'acumulació i la concentració del patrimoni. En realitat les desigualtats patrimonials són gairebé tan grans a l'interior de cada grup d'edat com en el conjunt de tots els grups. Fet i fet, la guerra de generacions no ha substituït la guerra de classes i una de les raons n'és la naturalesa acumulativa de la concentració. Quan hi ha acumulació i transmissió de patrimoni, la concentració patrimonial s'accelera. Vegem-ne un exemple concret: és més fàcil estalviar –i per tant acumular patrimoni– si has rebut el pis en herència, i doncs no has de pagar un lloguer. Cal afegir-hi les pensions de jubilació per repartiment, que preserven fins a cert punt el patrimoni acumulat, perquè la gent no el consumeix quan s'ha retirat. Això no vol dir que siguin preferibles les pensions per capitalització, que plantegen un problema de fons, perquè el seu rendiment, si és bo,

només pot ser-ho a llarg termini (10 o 20 anys), i un no pot esperar tant de temps des del moment de la jubilació.

La segona il·lusió dels Trenta Gloriosos fou la teoria anomenada del «capital humà». Es basa en la idea que en el procés ascendent del desenvolupament tecnològic, les qualificacions humanes seran més importants que no els equipaments, els immobles, les màquines, etc. És a dir, que hi haurà cada vegada més necessitat de competències individuals i menys de capital no humà (immobiliari, professional, financer). En aquesta hipòtesi, l'executiu, el professional, substituirà l'accionista. Però això no s'ha fet realitat. Certament, les qualificacions han progressat, però també ho ha fet el capital no humà, i les relacions entre l'un i l'altre tampoc no han canviat enormement. Bé podríem fins i tot imaginar, al segle XXI, una economia robotitzada en la qual la part corresponent al capital humà en la renda nacional minve. I no per això hem de concloure que acaba passant el pitjor, sinó que no hi ha mecanismes de correcció interns al mercat, universals i preestablerts. Cal que ens dotem col·lectivament d'institucions que puguin fer aquest paper correctiu per a produir coneixements comuns i ajustar el tir en funció d'allò que s'observa col·lectivament. Això és el que permet fer la proposta d'impost progressiu sobre el capital.

Malgrat la seua crítica a la teoria del capital humà, vostè diu també que la millor manera de limitar les desigualtats és invertir en formació. És a dir, fabricar capital humà...

Sens dubte cal mantenir el progrés del capital humà, ni que siga per no recular amb relació al capital no humà, que progressa igualment. Millorar la formació permet no agreujar les desigualtats. Pel que fa a reduir-les, el problema és que al si del

sistema educatiu hi ha una cursa permanent que tendeix a traslladar les distàncies més que no pas a reabsorbir-les.

Una part de la solució rau també, en aquest cas, en la transparència democràtica. Als Estats Units, per exemple, tot i els grans discursos al voltant de la meritocràcia i la transparència, hi ha més aviat poques fonts i poques investigacions que permeten estudiar l'evolució de la composició social i econòmica de les universitats més importants. Per exemple, la renda mitjana dels pares d'estudiants de Harvard equival actualment a la renda mitjana del 2% dels nord-americans més rics —mentre que a Sciences Po la xifra corresponent és el 10%. Hi ha doncs tot un abisme entre el discurs meritocràtic i la realitat efectiva. I quan es diu que es gasta més en un estudiant de batxiller de ZEP [Zona d'Escolarització Prioritària] que en un alumne del Henri-IV [institut públic de segon ensenyament d'elit de París], en realitat és fals: els professors del Henri-IV tenen un nivell més alt i per tant estan millor pagats, per la qual cosa representen una massa salarial molt més important que la dels joves professors dels instituts de l'extraradi.

El deute també és un dels factors que poden afavorir la reproducció dels grans patrimonis (perquè apareixen els rendistes del deute, els posseïdors de bons de l'estat). Cap al final del seu llibre parla de diversos escenaris possibles de sortida del deute: la inflació, l'impagament (default), el reemborsament, els impostos. ¿Per quina raó té preferència per aquests darrers?

El que jo defenso no són els impostos en general, sinó un de molt específic: l'impost progressiu sobre el capital, més adaptat a la realitat del capitalisme patrimonial del segle XXI que l'impost sobre la renda —que,

d'altra banda, no es tracta pas d'eliminar. L'impost sobre el capital és indefugible si es vol combatre l'augment de les desigualtats i és una bona eina per arranjar la crisi del deute públic, perquè permet repartir l'esforç exigít a cadascú en funció del seu patrimoni. Es tracta d'un objectiu ideal i alhora difícil d'assolir, però que esdevé indefugible. Totes les grans revolucions democràtiques han tingut al seu cor una revolució fiscal, i el mateix passarà en l'avenir.

La inflació és l'impost sobre el capital del pobre. Fa pagar als petits patrimonis, a aquells que tenen les llibretes d'estalvi, mentre que les accions i la propietat immobiliària gaudeixen de protecció. No és una bona solució, però és la més fàcil. Una altra possibilitat és imposar-se un llarg període de penitència, com va fer el Regne Unit al segle XIX per reemborsar el seu deute. Però això pot durar dècades, s'acaba gastant més en els interessos del deute que en inversions en educació. Cal que ens adonem que en molts aspectes el deute públic és un fals problema, no representa res més que un préstec a nosaltres mateixos. Mai en la seua història havia estat tan rica Europa, si mirem els patrimonis privats. Pobres, ho són els estats. El problema, per tant, és un problema de distribució. S'acaba oblidant aquesta realitat tan simple. Europa té actius immensos: el seu model social, la seua prosperitat patrimonial. Representa un quart del PIB mundial. Té la dimensió suficient per regular amb eficàcia el capitalisme. Però no es projecta cap al futur. □

Traducció de Gustau Muñoz

1. T. Piketty, *Les Hauts Revenus français au XXe siècle. Inégalité et redistributions 1901-1988* (Grasset, 2001).

SUBSCRIU-TE A L'AVENÇ

opinió +
cultura + història +
crítica + assaig
per menys de
5 €/al mes

en paper a
www.lavenc.cat o al 93 245 79 21

en digital a
www.iqulosc.cat

Ens pots seguir per:

